

Celal Kasimov, Edebi Mahkemeler

Şehri Yüksel

Kasimov, C. (2012). *Edebi Mahkemeler*. Zerdabi LTD.

Özet

Prof. Dr. Celal Kasimov'un Edebi Mahkemeler kitabı, Sovyetler Birliği döneminde Azerbaycan'da uygulanan edebi ve kültürel baskıları derinlemesine inceleyen bir çalışmadır. Kitap, Sovyet rejiminin milli kimlikleri yok etme sürecinde edebi eserlerin ideolojik birer araç olarak nasıl kullanıldığını arşiv belgeleriyle ortaya koymaktadır. Lenin ve Stalin dönemlerinde yaşanan baskılar, sürgünler ve edebiyat üzerindeki denetim kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir. M. Celil'in *Ölüler*, C. Cabbarlı'nın *Aydın* ve H. Cavid'in *Şeyh Sanan* gibi eserlerindeki karakterlerin yargılandığı edebi mahkemeler ele alınmıştır. Ayrıca Azerbaycan'ın milli müzik aleti tarın mahkemesi de incelenmiştir. Edebi Mahkemeler kitabı, Sovyet rejiminin Azerbaycan edebiyatına ve kültürüne olan etkilerini belgeleme amacı taşımaktadır.

Abstract

Prof. Dr. Celal Kasimov's book *Edebi Mahkemeler* (Literary Courts) is an in-depth study of the literary and cultural pressures applied in Azerbaijan during the Soviet era. The book reveals, through archival documents, how Soviet authorities used literary works as ideological tools in their efforts to erase national identities. The repressions, exiles, and control over literature during the Lenin and Stalin periods are thoroughly analyzed. The book discusses the literary courts that judged the characters of works such as M. Celil's *Ölüler* (The Dead), C. Cabbarlı's *Aydın* and H. Cavid's *Şeyh Sanan* (Sheikh Sanan). Additionally, the trial of Azerbaijan's national musical instrument, the tar, is examined. The *Edebi Mahkemeler* (Literary Courts) book aims to document the impact of the Soviet regime on Azerbaijani literature and culture.

Corresponding Author

Şehri Yüksel

Article History

Received
20 August 2024
Accepted
06 October 2024

Anahtar Kelimeler

Edebi Mahkemeler,
Sovyetler Birliği,
Azerbaycan
Edebiyatı.

Keywords

Literary Courts,
Soviet Union,
Azerbaijani Literature.

Giriş

Prof. Dr. Celal Kasimov, 15 Ocak 1959 tarihinde Nahçıvan'ın Şerur kasabasının Püsyen köyünde doğmuştur. 1984 yılında Nahçıvan Devlet Pedagoji Enstitüsü'nün Tarih ve Filoloji bölümünden mezun olan Kasimov, 1984-1991 yılları arasında Sabirabad şehrinde Azerbaycan Türkçesi ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapmıştır. 1991-1993 yılları arasında Nahçıvan Devlet Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmış ve ardından 1993 yılından 2020 yılına kadar Azerbaycan İstihbarat Teşkilatı'nda görev almıştır. Prof. Dr. Celal Kasimov, 31 Ekim 2021 tarihinde vefat etmiştir.

Celal Kasimov'un 30'dan fazla kitabı ve 150'den fazla bilimsel makalesi yayımlanmıştır. Tenkitçi ve edebiyat bilimci olan Kasimov, 1993 yılında "Abdulla Sur'un Hayatı ve Yaratıcılık Yolu" konulu doktora tezini ve 2000 yılında "Siyasi Baskı: Hayatta ve Edebiyatta" konulu post doktora tezini savunmuştur.

Şekil 1

Celal Kasimov

Kasimov'un yayımlanan bazı eserleri şunlardır: *Abdulla Sur ve Eserleri* (1995), *Asrın Kıyamet Çağı* (1997), *Karşı Devrimle Mücadele Teşkilatı ve Siyasi Reprisiya* (1997), *Yaddaşın Reprisiyası* (1997), *Bitmemiş İstintak* (1997), *Reprisiyadan Deportasyaya Doğru* (1998), *Yaddaşın Berpası* (1999), *Mahpus Tercüme-i Hali* (2003), *Harbî Psikoloji* (2004), *Abdulla Sur'un Hayatı ve Yaratıcılığı* (2004), *MTN; Tarihi-Hukuki Membalar* (2005), *İzahlı Siyasi Terminler Lügati* (2007), *Cavid'i Hapishaneye Götüren Yol* (2007), *Azerbaycan Güvenlik Organlarının Kısa Tarihi* (ders kitabı, 2008), *Azerbaycan Folkloru ve Sovyet Totalitarizmi* (2011), *Edebi Mahkemeler* (2012), *Kitab-ı Dede Korkut'un Yasaklanması* (2013), *Bolşevik Kurşununun Kurbanları* (2015), *Azerbaycan Folkloristleri (1920-1950)* (2015), *Milli Güvenliğin Esasları* (ders kitabı, 2015), *Cumhuriyetin Güvenlik Organları* (2018), *Veli Hulufu* (2016), *Bekir Çobanzade* (2018), *Azerbaycan'ın Güvenlik Organları 100 Yılda: Tarih ve Muasırlık* (2019), *Birinci Türkoloji Kurultayı: Şahitler ve Şehitler* (2019), *Siyasi Reprisiya: Hayatta ve Edebiyatta* (2020), *Ağrı Yaddaşı* (2022), *Siyasi Reprisiyanın Ansiklopedisi* (2022). Kasimov'un çalışmaları, Azerbaycan edebiyatı ve tarihine önemli katkılar sunmuş ve bilim dünyasında geniş yankı bulmuştur (Cavadlı, 2020).

Celal Kasimov, 2012 yılında *Edebi Mahkemeler* isimli monografisini yayımlayarak edebiyat literatürüne yeni bir terim kazandırır. Yayımlanan bu uzun inceleme yazısı Sovyetler Birliği Dönemi'nde, Azerbaycan'daki edebi metinlerde yer alan karakterler için gerçek birer mahkeme kurulmasını konu alır. Türkiye'de ise N. F. Kısakürek, *Edebiyat Mahkemeleri* adında bir kitap yayımlar fakat Kısakürek, mizahi bir üslupla mahkeme mizansenini içinde kaleme almış olduğu bu eleştiri yazılarında gerçek

bir mahkemeden bahsetmez. Celal Kasimov'un bu çalışmasından hareketle ilk kez Buran (2020), "Sovyetler Birliği Dönemi'nde Azerbaycan'da Edebi Mahkemeler" adlı bir makale yayımlar.

Eserin adına bakıldığında, *Edebi Mahkemeler* sadece bir edebiyat eleştirisi kitabı gibi görünebilir. Ancak kitabın içeriğine bakıldığında, tarihsellik taşıyan bir yapıt olduğu anlaşılır. Sovyetler Birliği Dönemi'nde yaşayan aydın kesime uygulanan baskıların anlatıldığı bu kitap, ayrıca Sovyetler Birliği'nin kitap karakterlerini gerçek mahkemelerde yargılayarak karakterler üzerinden halka kendi doğrularını dayattığını göstermektedir.

Bolşevik Devrimi'nden (1917) sonra kurulan Sovyetler Birliği'nde, Lenin ve Stalin döneminde büyük baskılar, sürgünler, kıyım ve ölümler yaşanır ve 1920 yılının yaz ayından 1921 yılının başına kadar geçen sürede ise Azerbaycan'da yaklaşık elli bin insan öldürülür. Rus dili dışında bir dilde konuşmayı ve yazmayı yasaklayan Sovyetler Birliği özellikle milli kimliklerin önemli kaynakları durumundaki kitap ve el yazmalarını yok eder. Özellikle Stalin döneminde "Pantürkizm" büyük bir suçtur. Türk yazı dillerinde yazan şair ve yazarlar Rusçanın dışında bir dilde yazdıkları için halk düşmanı ilan edilir. Sovyetler Birliği'nin ideolojik uygulamalarından biri olan *Edebi Mahkemeler* halkı zorla hayal ettikleri kalıba sokma isteğinden doğar. Mahkemede yargılanan karakterler Marksist-Leninist felsefeye uymayan karakterleri yüzünden eleştirilir ve cezalandırılarak toplumun vicdanında bu karakterler mahkûm edilmek istenir.

Sovyetler Birliği'nde bir yazarın asıl görevinin politik amaçlara hizmet etmek olduğunu vurgulayan Stalin'e yakınlığı ile bilinen Andrei Zhadanov, 1934 yılında Yazarlar Birliği'nin birinci kongresinde yaptığı konuşmada, "Sovyet edebiyatı taraf tutmaktan korkmaz, çünkü sınıf edebiyatı olmayan ve taraf tutmayan bir edebiyat, edebiyat değildir..." demiştir (Buran, 2020, ss. 254-255). Bu sözler, Sovyetler Birliği'nin edebiyata, sanata ve sanatçıya bakış açısını net bir şekilde ortaya koyar.

Edebi Mahkemeler kitabı Kamran Aliyev'in eseri özetleyen ön sözüyle başlar. Aliyev'in yazısından sonra Prof. Dr. Tahire Memmed'in "Edebi mahkeme ve baskı- aynı yolun iki aşaması" adlı yazısı yer alır. Daha sonra sırasıyla; ön söz (Kasimov, 2012, s. 4), 1920 ve 1930 yılları arasında edebi ve psikolojik ortam (s. 21), edebi mahkemeler ve onların araştırmalarına bir bakış (s. 54), "Ölümler" eserindeki İskender'in mahkemesi (s. 79), "Aydın" eserindeki Gültekin'in mahkemesi (s. 122), "Şeyh Sanan" eserinin kahramanı Şeyh Sanan'ın mahkemesi (s. 143), ulusal müzik aletlerinin ya da Tar'ın mahkemesi (s. 193), sonuç (s. 210), eklemeler (s. 213) ve kaynakça (296) bölümlerinden oluşur.

Celal Kasimov tarafından kaleme alınan ve 2012 yılında Bakü'de yayımlanan *Edebi Mahkemeler* kitabının özetinde yer alan bilgiler şu şekildedir:

"Profesör Celal Kasimov'un *Edebi Mahkemeler* adlı monografisi, M. Celil'in *Ölümler*, C. Cabbarlı'nın *Aydın* ve H. Cavid'in *Şeyh Sanan* eserlerinin kahramanları olan Gültekin, İskender, Şeyh Sanan ve müzik aletimiz Tar'ın şimdiye dek araştırılmamış edebi mahkemelerini ilk kez arşiv ve matbaa materyallerine dayanarak inceler. Kitap geniş bir okuyucu kitlesine yöneliktir."

Bu bilgilerden, Azerbaycan Edebiyatı'nda, Kasimov'un çalışmasından önce Sovyetler Birliği Dönemi'nde kurulan edebi mahkemeler hakkında bu denli kapsamlı bir araştırma ve inceleme yapılmadığı anlaşılır.

Kasimov, kitabın ön sözünde kurulan edebi mahkemelerin amacından ve Sovyetler Birliği'nin baskıcı tutumundan kısaca bahseder. 1920. yıllarda edebi eserlerin tenkitleri yapılsa da sonraki yıllarda Sovyet rejiminin edebi eserlerin objektif tenkitine izin vermediğini belirtir. Bu yüzden, vatan haini olarak adlandırılan yazarların isimlerine yer verir. Gelecek nesillere milli şuuru aktarmak istediğini belirten Kasimov, milli ve manevi değerlerimize sahip çıkmak gerekir diyerek kitabı yazmasındaki amacını belirtir. 1920 ve 1930'lu yıllarda daha çok dram eserlerinin mahkemelerinin olduğunu belirten Kasimov, halkın rağbetini kazanmış yazarları halkın gözünden düşürmek ve milli şuurun yitirilmesi için çabaladığını aktarır. Gerçekleşen mahkemelerde önemli olan şahsiyetler ya da tanıklar değil onların temsil ettiği düşünceler ve inançlardır. Son olarak, vatan haini olarak addedilmiş yazarların Stalin dönemi sonrasında suçsuz bulunarak aklandığından ve itibarlarının iade edildiğinden söz eder.

Kasimov, "1920 ve 1930 yılları arasında edebi ve psikolojik ortam" başlıklı yazısına şu sözlerle başlar:

"Vatan içinde yaşadığın değil içinde yaşattığındır. Vatan, sınırdan değil hafızadan başlar! Vatanın değil hafızanın sınırları ihlal edildiğinde bütünlüğü yeniden sağlanamaz."

Bu bölümde 1920 ve 1930'lu yıllarda edebi ve psikolojik ortamdaki bahsedilen yazar ayrıca Hüseyin Cavid'in hayatı ve eserleri üzerine odaklanır. Hüseyin Cavid'in eserlerinin milli ideolojiyi yansıttığı ve Sovyet rejimi altında baskıya maruz kaldığı vurgulanır. Ayrıca Kasımov, dönemin siyasi ve toplumsal atmosferi ile ilgili detaylı bilgiler verir. 1920'lerde Türk edebiyatının Azerbaycan edebiyatı üzerindeki etkisinden detaylıca bahseden Kasımov, M. F. Köprülüzade'nin Azerbaycan edebiyatı üzerine yazdığı tenkitlerden bahseder. Azerbaycan edebiyatındaki önemli yazarların birçok kez hapis yattığını söyleyen Kasımov, hapse girmeyen yazarların eserlerindeki "tip"lerin ise edebi mahkemelerde yargılandığını belirtir. Birinci aşamada yazarlara baskı ile Sovyet rejimi tarafına çekme amaçları olduğunu belirtir. İkinci aşama ise ya sürgün ya da hapistir. Üçüncü aşamada baskılara boyun eğmeyen yazarların katledildiğini belirtir. Kısaca Kasımov, 1920 ve 1930'lu yıllarda önemli şahsiyetlerin gördüğü zulümden, baskıdan ve işkencelerden detaylı bir şekilde yazısında bahseder.

Kasımov ikinci bölümde "edebi mahkemeler ve onların araştırmalarına bir bakış" adlı yazısına şu sözlerle başlar:

"Millet soyundan, genetik kodundan, milli hafızadan uzaklaştığında mankurta, köleye ve kitleye çevrildiğinde şeytanla meleşin, melekle şeytanın yeri değişir."

Yazıda edebi mahkemelerin tarihsel ve kültürel önemi, Sovyet döneminde Azerbaycan edebiyatı ve kültürü üzerindeki etkileriyle vurgulanır. Bu mahkemeler, edebi eserlerin siyasi ve ideolojik uygunluğunu denetlemek, yazarları ve eserleri hedef alarak Sovyet totaliter ideolojisinin tebliğine hizmet etmek amacıyla kurulur. Bu amaçla toplumu Marksist ideolojiye yaklaştırmayı ve milli duyguları, bağımsızlık arzularını bastırmayı amaçlandığını belirtir. Tarihi belgelerle yayımlanmış mahkeme kararlarını da kitabın içeriğine dâhil eden Kasımov, alınan bu kararları tenkit eder. O yıllarda alınan kararlar Komünist gazetesinde yayımlanır.

Bir diğer bölüm olan "Ölümler" eserindeki İskender'in mahkemesi" başlıklı yazısına Kasımov şöyle başlar:

"Geçmişinden ve tarihinden gelen manevi değer ve zenginliklere sahip çıkmayan bir millet bu gün var olabilir yarın ise olamaz. Hep birlikte var olmanın bir yolu var ki o da milli hafızayı canlandırmaktır."

Yazıda M. Celil'in *Ölümler* adlı tiyatrosunun yargılanma sürecinden bahseden Kasımov, bu mahkemelerdeki süreçler hakkında bilgi sunar. *Ölümler* oyununa yapılan suçlamaları ve savunmaları ele alır. Yazıda ayrıca savcılarının ve sanıkların rollerine örneğin; C. Cabbarlı ve Şeyh Nasrullah'a ve mahkeme sürecindeki etkileşimlerine dair bilgiler sunar. Bu edebi davaların gerçekleştiği toplumsal ve kültürel bağlamı vurgulayan Kasımov, bu yasal mücadelenin edebi ve toplumsal alanlardaki geniş etkilerini aydınlatır.

Ölümler adlı tiyatro oyununun 1909'da sahnelenmesiyle, Azerbaycan edebiyatında ve genel olarak Türk-Müslüman dünyasında cehalet, felsefesizlik ve geleneksel anlayışlara karşı bir başkaldırı ve eleştiri getirilmiştir. *Ölümler* oyunu Azerbaycan'da birçok ilde sergilenir fakat 1921 yılında Tebriz şehrinde oynanırken sansür getirilir. Sansüre rağmen oynanan oyun sonrasında M. Celil hapse atılır. Özgürlük düşüncesinde olan *Ölümler* tiyatrosundaki İskender tipi Marksist düşünceye göre yargılanır ve suçlu bulunur.

Kasımov, C. Cabbarlı'nın *Aydın* adlı tiyatro eserini "Aydın eserindeki Gültekin'in mahkemesi" başlığı ile inceler. Yazısına şu sözler başlar:

"Çok Kuran okuyanlar gördüm ki Kuran ona lanet okuyor. Yani şeytan anlaşılınca ret edilir, düşünür anlaşılınca ise kabul olunur."

Azerbaycan'ın edebiyat tarihinde önemli bir yeri olan Cafer Cabbarlı, Sovyet döneminde siyasi faaliyetleriyle dikkat çeken bir isimdir. Cabbarlı ve görev arkadaşları, Sovyet hükümetine karşı muhalefet faaliyetlerinde bulunur ve bu sebeple defalarca tutuklanırlar. Cabbarlı'nın eserlerinde sınıf ayrımı, burjuva ve sosyalizm gibi temaları işlediği ve Sovyet hükümetine karşı muhalif bir tavır

sergilediği bilinir. Ayrıca, Cabbarlı'nın Sovyet hükümeti ile olan ilişkileri ve tutuklanmaları, eserlerinin Sovyet dönemi ve siyasi atmosferle ilişkilendirilmesine olanak sağlar. Bu durum, Cabbarlı'nın edebi ve siyasi faaliyetlerinin Sovyet dönemi Azerbaycan'ı üzerindeki etkisini anlamak için önemli bir perspektif sunar.

Edebi mahkemede yargılanan ilk karakter olan Gültekin tipi belirli bir sosyal çevrede yaşayan ve hayatında maddi zorluklarla karşılaşan bir kadın olarak aktarılır. Gültekin hakkındaki suçlamalar; Aydın gibi saadet ve istirahati sadece kendi emeğiyle kazanan çalışkan bir genç öğrencinin eşi olduğunu dikkate almaz, babasının evinde aldığı "burjuvazisi ruh ve terbiyeyi" değiştirmez. Haysiyet ve şerefini koruyamaz, Devlet Bey'in kucağına atılır, onun bunun alçakça arzu ve isteklerini yerine getirerek kadınlık onurunu aşağılar, zayıf iradeli olduğundan düştüğü çirkeften çıkamaz. Henüz Aydın'dan ayrılmamış iken Devlet Bey'e gönlünü kaptırır, onu sever. Eski burjuvazi ruhunu değiştirmez, ziynet ve elbise düşkünü olur. Böyle bir ahlaka sahip olduğu için Aydın'ın felaketine sebep olur.

Bu suçlamaların ardından edebi mahkeme Gültekin'in beraat etmesine karar verir. Bu karar kadınlara bir erkeğe ihtiyacınız yoktur düşüncesini aşlamak amacıyla verilir. Aydın'ın maddi açıdan yetersiz olması Gültekin'in onu aldatması için yeterli bir sebep olarak görülür. Geleneksel aile ilişkilerinin toplumun bir kabahati olarak aks edilir ve Gültekin'in ihtiyaçlarını karşılamakta aciz olan Aydın'ın Gültekin'i mecburi ihanete sürüklediğine karar verilir. Kasimov *Aydın* adlı tiyatro eserini kapitalizm ve sosyalizm çerçevesinde tenkit eder.

Kasimov, *Şeyh Sanan* eserinin kahramanı "Şeyh Sanan'ın mahkemesi" adlı bölüm yazısında Hüseyin Cavid için şöyle söyler:

"Cavid Efendi tepeden tırnağa mutasavvıf olmasa da tepeden tırnağa tasavvuf ahlakına ve tasavvuf ruhuna sahip bir şahsiyettir."

Sovyetlerin ateizmi seçerek dünyanın ilk ateist devletini kurduğundan bahseden Kasimov bu durumun *Şeyh Sanan* adlı tiyatro eserinin edebi mahkemelerce yargılanmasına yol açtığından bahseder. Milli, manevi ve dini değerleri talan etmek isteyen Sovyet rejimi bu uygulamayı *Şeyh Sanan* adlı eser üzerinden gerçekleştirir. Tiyatro eseri Marksist felsefe, anlayış ve ahlak açısından yargılanır.

Bu metin, Azerbaycanlı şair H.Cavid'in eseri *Şeyh Sanan*'ın dini, felsefi ve edebi içeriğiyle ilgili eleştirel bir inceleme sunuyor. Metnin özeti şu şekildedir:

H. Cavid'in *Şeyh Sanan* eseri, sıradan bir mahkeme duruşmasında değil, aynı zamanda dini, felsefi ve edebi simgelerin ciddi yanılgılara yol açan gerçekçi bir dram olarak ele alınmalıdır. Eserde, sofizmde "serab"ın hayattan ölüme, insandan tanrıya, nüzulden uruca simgelediği öne sürülür. Şeyh Sanan'ın kişiliği ve kâmilliği her şeyden üstün tutulurken, onun kişiliğinin toplumu ve insani değerleri düşündürme yeteneği vurgulanır. Eser, aynı zamanda Şeyh Sanan'ın aşkı uğruna her şeyi feda etmesi ile ilgili kurgusal bir hikâyeyi de içerir.

Ancak, bu temaların yalnızca gerçekçi bir mahkeme duruşmasında değil, aynı zamanda toplumun entelektüel ve sosyal çıkarlarını da yansıttığına dikkat çekilmektedir. Mahkeme Şeyh Sanan'ı sapık ve kadın düşkünü olarak ayrıca bir kadın uğruna dini değerlerini satan bir adam olarak suçlar ve mahkeme kararı ile suçlu bulur. Eser, dinsel karakterli tasavvufi anlamı olan bir eser iken, yargıçlar toplumsal gerçekçi bir anlayışla bunu realist bir eser olarak görür, tipleri somut hayatın içerisinde değerlendirir ve yargılar. Bu suçlama ile geleneksel ve dini değerler ile toplumsal ilişkiler hedef alınır ve yeni hayatın sosyal ve ahlaki üstünlüğü gösterilmek istenir.

Eser tasavvufi bir bakış açısından bakan Kasimov bu bölümde olayları tenkit eder ve edebi mahkemenin bakmış olduğu toplumsal gerçekçi bakış açısını çürütür. Tasavvufun kademeleri ile olay örgüsünü tek tek ele alır.

Edebi mahkemeler devrinde gerçekleşen bir diğer mahkeme de Tar'ın mahkemesidir. Kasimov, "Ulusal müzik aletlerinin ya da Tar'ın mahkemesi" başlıklı bölümde bu durumu açıklar. Sovyet Rusya'sı ve Çarlık Rusya'sı döneminde milli müzik aletlerine, âşık nağmelerine ve Türk motiflerine büyük bir darbe atılır. Maddi-manevi değerlerimiz unutturulmaya çalışılır. Kültürün ve milli değerlerin öneminden bahseden Kasimov, milli devlet olmanın tek yolunun milli kültür

politikasına sahip olmaktan geçtiğini aktarır. Örneğin Ermenilerin milli kültürleri olmadığı için milli medeniyetleri de olmamıştır.

1929 yılında Azerbaycan halkının milli müzik aleti olan Tar'ın Farslardan geldiği iddiası üzerine Tar edebi mahkemeye verilir. Mahkeme Tar'ın gerekli bir müzik aleti olup olmadığı tartışması üzerine kurulur. Mahkeme sonucunda Tar devlet konservatuarından çıkartılır. Kasımov bu sonuç üzerine şöyle der: "Edebi eserlerin ya da müzik aleti Tar'ın mahkemesi aslında milli düşüncenin mahkemesi idi." Yasaklanması üzerine ileriki yıllarda Tar, ülkenin dört bir yanında daha çok kullanılır.

Sonuç

Kasımov arşivdeki belgeleri ilk defa gün yüzüne çıkartır ve bu belgeleri tenkit eder. Azerbaycan halkının hafızasını geri kazandırmak amacıyla kaleme alınan bu eser Azerbaycan Edebiyatı sahasında önemli bir yer edinir. Sovyet rejiminin "ben" felsefesine karşı çıkan ve "biz" felsefesini kitapta anlatan Kasımov; Sovyetlerin nasıl milli, dini, kültürel ve Türklük değerlerini unutturmak istediğini *Edebi Mahkemeler* adlı eserinde detaylı bir şekilde anlatır. İskender'in suçlanışı (Ölümler) milli aydınların, Gültekin'in suçlanışı (Aydın) milli burjuvanın, Şeyh Sanan'ın suçlanışı (Şeyh Sanan) milli dini-İslami değerlerin, Tar'ın suçlanışı ise milli müzik medeniyetinin mahkemesidir. Sovyetleşmenin ilk yıllarından itibaren milli aydınların, milli burjuvanın ve milli din-İslami değerlerin yok edilmeye çalışılması ve bunların Sovyetlerin istek ve arzularına uydurulması Sovyetlerin temel hedefi olur. Bütün bunlar yalnızca sanatsal bir düşünce değil, bir yeniden doğuş meselesi idi.

Kaynaklar / References

- Buran, A. (2020). "Sovyetler birliği döneminde Azərbaycan'da edebî mahkemeler". H. Koraş, A. Yelođlu, M. Sönmez (Ed.), *VII. Uluslararası Türk dünyası araştırmaları sempozyumu* içinde, ss. 253-263.
- Cavadlı, M. (2020, 24 Nisan). *Türkçülük tarihinə sanballı töhfə*. 525-ci qəzet. https://525.az/?name=xeber&news_id=140535
- Kasimov, C. (2012). *Edebi Mahkemeler*. Zerdabi LTD.